

Zlaté časy mezinárodní spolupráce se hned tak nevrátí

Svět zrychlil ve svých proměnných, vše se zdá být najednou jinak, než jsme byli zvyklí. Řada jistot se protáčí do nejistot, radost slastných devadesátek minulého století se stává vřelou vzpomínkou na chvíle rozkvětu podnikání u nás. Generace tehdejších lídrů a odvážlivců zakládala firmy s odvahou, již by potřebovali její nástupci také. Globalizace ukazovala, že mantinely businessu a spolupráce mizí a že vše je možné, řečeno s nadsázkou. Byla to šťastná doba a svým způsobem výjimečně krásná. Ale i dnes se nese ve výzvách a příležitostech, nastoluje možnosti a dává prostor talentům k hledání originálních cest, jež mají lidstvu přinést užitek. Avšak s tím rozdílem, že nejsme příliš připraveni vstřebávat změny, o nichž jsme netušili, že by mohly přijít. Že se neumíme srovnat s nejistotami, které světová politicko-ekonomická situace dává k úvaze. Mnozí podnikatelé se obávají budoucnosti svých firem, psychika některých není nastavena na prohry, které mohou přijít. Také jsme přestali vnímat, že se máme velmi dobře. Podle ekonomů je šťastná éra globalizace u konce, nastává její opak. Co k tomu řekl Mojmir Hampl, ekonom, bankéř a publicista, autor knihy *Globalizace u konce s dechem*, kterou vydal Nakladatelský dům GRADA?

Uplynulých třicet let... Jak byste je charakterizoval v souvislostech vývoje světové a české ekonomiky?

Jako éru otevřenosti. Ty tři dekády od pádu Berlínské zdi zhruba do nástupu pandemie covid-19 byly charakterizovány bouráním hranic, rozšiřováním mezinárodní obchodní výměny, volným tokem kapitálu, lidí a zboží a vírou v to, že tyto trendy jsou nezvratné a neměnné. Mezinárodní dělba práce dosáhla historicky nevídaných rozměrů.

Bylo to pro business, potažmo rozvoj ekonomik svým způsobem šťastné období?

Myslím, že v zaznamenaných a popsanych dějinách světa není žádné jiné období, které by během tak krátké chvíle vytáhlo z chudoby tolik lidí. Začalo to samozřejmě nejprve po druhé světové válce v západním světě uvolňováním všech bariér a hlubší spoluprací, pak následovalo vtahování ekonomických tygrů východní Asie do tohoto systému, Big Bang přišel s otevřením Číny po roce 1979 a pád železné opony dokončil tento dlouhý pochod ke zlatým časům globalizace. Největším problémem bylo, že jsme většinu těchto procesů považovali za samozřejmé, dané a neměnné. Jen připomínám, že za těch 30 let zbohatlo též Česko, a to tempem, které se nejspíš nebude hned tak opakovat.

Šéfové velkých korporací by asi potvrdili, že po opravdu dlouhé době museli začít brát v úvahu geopolitiku při svých rozhodnutích, kam a jak moc investovat. A to nikdy není zrovna dobré znamení pro tu opravdovou efektivitu.

Co se bude odehrávat nyní, kdy mizí zažité jistoty, a rychle se proměňují okolnosti, jimiž bylo poháněno podnikání po desetiletí?

To samozřejmě přesně nevíme, ale téměř jisté je, že tyto zlaté časy mezinárodní spolupráce se hned tak nevrátí. Když pro nic jiného, tak proto, že tento koncept a model globalizace opouští z vlastní vůle jeho garant, organizátor a spoluvytvářec, tedy Spojené státy americké. Svět obchodních válek už s onou minulostí otevřenosti nemá mnoho společného. Jakkoli se nemylme, tak jak byla globalizace procesem dekad, ani deglobalizaci nelze udělat „vypnutím knoflíku“.

Odborníci se shodli, že globalizace do jisté míry končí. Bude to znamenat i změny pro běžného spotřebitele, občana, živnostníka?

Často nevnímáme věci, které postupují pomalu, po krůčcích a dlouhodobě. A to ať už jsou to ty věci dobré, nebo i ty špatné. Dlouhodobé postupné bohatnutí můžete brát jako samozřejmost (když má tolik rodin dvě auta a před třiceti lety neměla řada ani jedno, tak je to přece „samo sebou“ běžná věc). Stejně tak postupné drobné chudnutí můžete brát jako věc, které si na začátku nevšimnete. Když jsou všichni zvyklí, že mají ovoce a zeleninu celoročně, nikoli jen sezónně, že si vyberou sýr odkudkoli a víno též a bez víza mohou cestovat na většinu míst světa, berou to jako automat, přestože před těmi třemi dekadami by málokdo věřil, že je něco takového v tomto rozsahu možné. Takže tu změnu poznáte až se zpožděním. Třeba až budou rodiče a prarodiče vyprávět svým vnukům a pravnukům, že kdysi bylo normální dát si marocká rajčata i v zimě, koupit si bourbon v běžné hospodě a odjet třeba do Turecka, Británie či Ameriky bez nutnosti vystát potupnou celodenní frontu na vízum na ambasádě. Jakmile začne tendence k uzavírání světa, nikdy nevíte, kde až skončí.

Plyne z toho nějaká zásadní otázka, na niž ještě neznáme odpověď?

Ano, co bychom nyní měli dělat jako jednotlivé evropské země i Evropa jako celek. Stále tápeme. Třeba projekt evropské integrace byl postaven hodně na ty dobré časy padání bariér, ne na procesy opačné. A ve špatných časech máme tendenci se naopak ještě více uzavírat a vidět největšího nepřítele paradoxně nikoli v zemích, které jsou daleko, ale ve svých nejbližších sousedech. Ono na vesnicích či v městských SVJ je to často podobné.

Zákonem úspěšnosti a rozvoje podniků je generování zisku. Za jakých okolností to bude v dalších letech probíhat? Nastoupí mohutné inovace a skokové změny poháněné umělou inteligencí směřující k prudké efektivitě, vyšší produktivitě, převratným technologiím či jinému využití času?

Technologické změny nastávají pořád, snaha po efektivitě je též permanentním snažením podniků na zdravém trhu, ale při uzavírání světa je vše prostě složitější, nákladnější a s větší nejistotou. Šéfové velkých korporací by asi potvrdili, že po opravdu dlouhé době museli začít brát v úvahu geopolitiku při svých rozhodnutích, kam a jak moc investovat. A to nikdy není zrovna dobré znamení pro tu opravdovou efektivitu.

Pokud AI nabídne možnost násobné kreativity, využije se nezměrný duševní potenciál člověka? Nebo je to iluze?

Já neberu AI ani jako automatickou hrozbu, jakési čapkovské R.U.R., a ani jako automatickou spásu, která zajistí, že pečení holubi budou všem létat sami do úst. Je to nová a mocná technologie a jako jiné se bude vyvíjet a největšího pokroku dosáhne tam, kde bude přinášet největší užitek, a tedy i největší profit pro jejich tvůrce či pro ty, kdo je budou v praxi aplikovat. Už dnes AI připravuje o práci řadu překladatelů z jazyka do jazyka. Můžete říct, že je to ško-

Mojmir Hampl, ekonom, bankéř a publicista

da, ale zároveň to šetří spoustu času a peněz. Třeba se díky AI jednou snadno domluvíme kdekoli na světě jen tak, že si zapneme sluchátka a na smartphonu zmáčkneme ten správný jazyk oné země.

Pokud se svět otočí k deglobalizaci, čím bude limitovaná výkonnost podniků? Přestane existovat pojem levná pracovní síla?

Bude limitována velikostí trhů. Nemožností realizovat tím pádem takové úspory z rozsahu jako dřív a omezenými možnostmi expanze. Bude to svět, kde produkovat bude dražší a žít svůj život jako spotřebitel bude dražší též. Pokud bude omezenější pohyb pracovní síly, pak bude i pracovní síla dražší. Ostatně ve stárnoucí Evropě to zažíváme už dnes, že ano.

Globalizace jsme se nejprve obávali, pak nám dala křídla, která však časem zestárla a opotřebovala se. Nyní toužíme po opaku, mnohé země volají po lokální organizaci, hodlají opustit Asii a mít procesy pod stabilnější kontrolou, a hlavně doma...

No právě. Ale je v tom pěkný rozpor. Když se lidé zeptáte, jestli chtějí více tzv. soběstačnosti, nezávislosti a lokální výroby, řeknou často ano. Avšak když k tomu dodáte, že za vše budou platit víc, a zároveň jim samým neporostou příjmy tak rychle, řeknou, že to nechťejí. V povrchní debatě o globalizaci snadno do první oddělitel od toho druhého, respektive do druhé snadněji zamlčíte. Jinak já myslím, že globalizace jsme se neobávali. Když končilo zavrženíhodné období komunismu, tak o potřebě a správnosti otevření země nepochyboval prakticky nikdo. Byla to sdílená touha populace, celkem napříč politickým spektrem, až na extrémistické výjimky, které jsou v každé demokracii.

Co to ale vlastně přinese? A půjde to vůbec? Možná v souladu s principy udržitelnosti začneme žít skromněji, vše se, jak jste naznačil, prodrazí.

Principy udržitelnosti jsme si přece třeba v EU už naordinovali sami, často ty nejpřísnější na světě. A vše bylo taženo právě jakousi tezí o potřebě nějak zpomalit a nerůst tak moc. No, tak ty důsledky už máme. Máme nejdražší energie

na světě, a když dva roky neroste Německo, tak najednou dochází téměř k otřesu celé politické scény. Snad už všichni vidí, kam ty teorie „nerůstu“ vedou...

A přepíšou se některé dosud platné zákonitosti fungování světové ekonomiky?

Ano, už se přepisují. Systém založený na pravidlech a jejich vymáhání (například skrze Světovou obchodní organizaci), je postupně nahrazován systémem „práva silnějšího“, což zejména nevyhovuje těm menším, že ano.

Bude mít Evropská unie své opodstatnění?

To se uvidí. Podle toho, jak bude ekonomicky prosperovat, a jakou perspektivu v ní členské země budou spatřovat. Když budou země ekonomicky upadat, budou z toho vinit kohokoli, včetně EU. Navíc třeba v oblasti obrany nikdy nedojde k tomu, že by se z EU stal jeden stát s jednou armádou. A tak bude vznikat řada platformů okolo, uvnitř, vně či částečně na půdorysu

EU a budou soutěžit o svůj život a existenci. Vše je otevřené.

Nepropadneme nacionalizmu?

V Evropě se nám to ve špatných časech stává, ukázalo to celé 20. století více než přesvědčivě. Nicméně jak Spojené státy nacionalizmu někdy posiluje, tak Evropu téměř vždy oslabuje. Proto je škoda, že tolik panevropských institucí je dál zahleděno do sebe a do svých dekarbonizačních agend, které byly hezké v těch dobrých časech před rokem 2019 a které vůbec nereflektují tu změněnou realitu posledních pěti let. Tím samy ztrácejí důvěryhodnost u velké části elektorátu v evropských zemích.

Vracejí se dějiny „zpět“? Za jakou cenu?

„Dějiny se neopakují, dějiny se rýmují,“ řekl kdysi Mark Twain. S tím souhlasím. Nikdy není vše stejné, jak bylo, zkušenosti jsou nepřenosné z člověka na člověka, z generace na generaci, ale protože se podstata člověka v čase moc nemění, je dobré se na historii dívat a učit se z ní, aby člověk mohl odhadnout, jak zhruba bude ten další rým vypadat.

za odpovědi poděkovala Eva Brix